

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства
імені Костянтина Нємця

*До захисту допущено
кафедрою соціально-економічної географії і регіонознавства
імені Костянтина Нємця,
протокол №_____ від _____*

завідувач кафедри _____ Катерина СЕГІДА

«___»_____ 2026 р.

Кваліфікаційна робота
здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

**РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ОСНОВА ВІДНОВЛЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ**

Спеціальність 106 Географія

Освітня програма Економічна, соціальна географія та регіональний
розвиток

Виконавець _____ Микола РИБАЛКО

Науковий керівник _____ Юрій КАНДИБА

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню розвитку підприємництва як основи відновлення економічного потенціалу України в умовах воєнного та повоєнного періоду. Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо розвитку підприємництва як стратегічного ресурсу відновлення та зміцнення економічного потенціалу держави.

Об'єктом дослідження є підприємництво як складова системи формування та відновлення економічного потенціалу України. Предметом дослідження виступає процес розвитку підприємницької діяльності, організаційно-економічні відносини у малому та середньому бізнесі в Україні. У роботі використано теоретико-аналітичний, статистичний, порівняльний, системний, графічний та узагальнюючий методи дослідження.

У роботі розкрито економічну сутність підприємництва та його роль у забезпеченні стійкості національної економіки, охарактеризовано класифікацію та особливості функціонування суб'єктів малого і середнього бізнесу, проаналізовано світовий досвід стимулювання підприємницької діяльності у посткризових країнах. Значну увагу приділено дослідженню сучасного стану підприємництва в Україні в умовах воєнного стану, динаміці розвитку ФОП, галузевій структурі бізнесу, процесам релокації підприємств та розвитку жіночого підприємництва.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів органами державної влади та місцевого самоврядування при розробці програм підтримки малого і середнього бізнесу, а також у навчальному процесі та подальших дослідженнях проблем розвитку підприємництва в Україні.

Ключові слова: підприємництво, економічний потенціал, малий та середній бізнес, відновлення економіки, державна підтримка, воєнний стан, цифровізація, релокація бізнесу, інноваційний розвиток, економічна стійкість.

ABSTRACT

The qualification paper is devoted to the study of entrepreneurship development as a basis for restoring the economic potential of Ukraine in the conditions of wartime and post-war recovery. The aim of the study is to provide a theoretical justification and develop practical recommendations for the development of entrepreneurship as a strategic resource for the restoration and strengthening of the country's economic potential.

The object of the study is the entrepreneurship as a component of the system of formation and restoration of Ukraine's economic potential. The subject of the study is the process of development of entrepreneurial activity, organizational and economic relations in small and medium-sized businesses in Ukraine. The research uses theoretical-analytical, statistical, comparative, systemic, graphical, and generalization methods.

The paper reveals the economic essence of entrepreneurship and its role in ensuring the stability of the national economy, characterizes the classification and functioning features of small and medium-sized enterprises, and analyzes international experience in stimulating entrepreneurial activity in post-crisis countries. Considerable attention is paid to the study of the current state of entrepreneurship in Ukraine under martial law, including the dynamics of individual entrepreneur registration, the sectoral structure of business, enterprise relocation processes, and the development of women's entrepreneurship.

The practical significance of the study lies in the possibility of using its results by public authorities and local governments in developing support programs for small and medium-sized businesses, as well as in the educational process and further research on entrepreneurship development in Ukraine.

Keywords: entrepreneurship, economic potential, small and medium-sized business, economic recovery, state support, martial law, digitalization, business relocation, innovative development, economic resilience.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СИСТЕМІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ	8
1.1. Економічна сутність підприємництва та його роль у забезпеченні стійкості національної економіки.....	8
1.2. Класифікація та особливості функціонування суб'єктів малого та середнього бізнесу	122
1.3. Світовий досвід стимулювання підприємницької діяльності у посткризових країнах.....	166
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	19
2.1. Динаміка та структура підприємницької діяльності в умовах воєнного стану	19
2.2. Оцінка державної підтримки та регуляторного середовища	25
2.3. Дослідження ключових бар'єрів та викликів, що стримують відновлення економічного потенціалу через приватний сектор	28
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ.....	31
3.1. Пріоритетні галузі розвитку бізнесу в контексті плану післявоєнного відновлення.....	31
3.2. Інструменти фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки підприємництва в Україні	33
3.3. Модель взаємодії держави та бізнесу у формуванні інноваційного середовища.....	36
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку України характеризується безпрецедентними викликами, які докорінно змінили ландшафт національної економіки. Повномасштабна війна спричинила не лише значні руйнування фізичної інфраструктури та втрату активів, а й призвела до розриву налагоджених логістичних ланцюгів, масової міграції працездатного населення та критичного зниження купівельної спроможності. У таких умовах традиційні моделі економічного управління часто виявляються малоефективними, що змушує шукати нові драйвери для виживання та подальшого зростання. Саме підприємництво, завдяки своїй природній гнучкості, адаптивності та здатності швидко заповнювати вільні ринкові ніші, стає тим фундаментом, на якому може і повинно базуватися відновлення економічного потенціалу країни.

Роль бізнесу, особливо малого та середнього, у посткризовий період важко переоцінити. Це не просто джерело наповнення бюджетів усіх рівнів через податкові надходження, а передусім – соціальний стабілізатор. Створення нових робочих місць, повернення вимушених мігрантів, стимулювання інновацій та забезпечення самозайнятості населення є критично важливими завданнями для держави, яка прагне до швидкої відбудови. Водночас розвиток підприємництва в Україні стикається з низкою хронічних проблем: обмеженим доступом до фінансових ресурсів, складним регуляторним середовищем та необхідністю трансформації відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Потреба у глибокому переосмисленні механізмів підтримки підприємництва та розробці стратегічних підходів до його стимулювання в умовах воєнного та повоєнного часу зумовлює актуальність даного дослідження. Питання про те, як перетворити приватну ініціативу на потужний інструмент економічного відродження, сьогодні стоїть на порядку денному як для науковців, так і для практиків державного управління.

Мета дослідження: зробити теоретичне обґрунтування та розробити практичні рекомендації щодо розвитку підприємництва як стратегічного ресурсу для відновлення та зміцнення економічного потенціалу України в

сучасних умовах.

Завдання дослідження:

- 1) розкрити економічну сутність підприємництва та конкретизувати його функціональну роль у забезпеченні стійкості національної економіки;
- 2) дослідити світовий досвід відновлення економіки через стимулювання приватної ініціативи та оцінити можливості його адаптації до українських реалій;
- 3) проаналізувати сучасний стан та ключові показники діяльності підприємницького сектору України в умовах воєнного стану;
- 4) ідентифікувати головні бар'єри (інституційні, фінансові, безпекові), що стоять на заваді ефективному розвитку бізнесу;
- 5) оцінити існуючі інструменти державної підтримки підприємництва та виявити напрями їхнього вдосконалення;
- 6) сформулювати стратегічні пріоритети та практичні заходи щодо активізації підприємницької діяльності в контексті плану післявоєнного відновлення України.

Об'єкт дослідження: підприємництво як складова системи формування та відновлення економічного потенціалу України.

Предмет дослідження: процес розвитку підприємницької діяльності, організаційно-економічні відносини у малому та середньому бізнесі в Україні.

Методи дослідження: для розв'язання поставлених завдань у роботі використано комплекс наукових методів. Теоретичне узагальнення та логічний аналіз застосовувалися при уточненні понятійного апарату. Статистичні методи (групування, порівняння, аналіз динаміки) допомогли оцінити реальний стан бізнес-середовища на основі даних Держстату та Міністерства економіки. Метод системного підходу дозволив розглянути підприємництво як цілісну екосистему, що взаємодіє з державою та зовнішніми партнерами. Також використовувалися графічні методи для візуалізації отриманих результатів.

Практичне значення дослідження полягає у розробці конкретних пропозицій, які можуть бути використані органами державної влади та

місцевого самоврядування для вдосконалення програм підтримки МСБ. Зокрема, запропоновані підходи до цифровізації взаємодії бізнесу та держави, а також рекомендації щодо розширення грантової підтримки та спрощення регуляторних процедур мають на меті створення сприятливого клімату для залучення інвестицій. Результати дослідження можуть стати корисними для суб'єктів підприємницької діяльності при плануванні стратегій адаптації до умов відновлення, а також у навчальному процесі при викладанні дисциплін економічного циклу.

Варто наголосити, що відновлення економічного потенціалу України – це не повернення до довоєнного стану, а розбудова якісно нової, технологічної та конкурентоспроможної економіки, де підприємництво виступає головним інтелектуальним та операційним ядром. Робота структурована таким чином, щоб послідовно перейти від загальних теоретичних положень до глибокого аналізу поточної ситуації та конкретних шляхів вирішення існуючих проблем.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (54). Робота ілюстрована 7 таблицями та 13 рисунками. Загальний обсяг роботи становить 48 сторінок, з яких основна частина – 37 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СИСТЕМІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

1.1. Економічна сутність підприємництва та його роль у забезпеченні стійкості національної економіки

Розуміння підприємництва як динамічного явища вимагає виходу за межі простого визначення комерційної діяльності. У сучасній економічній науці підприємництво розглядається не лише як спосіб отримання прибутку, а як складний соціоекономічний інститут, що виступає головним рушієм інновацій та структурних змін. Якщо ми звернемося до нормативно-правової бази, то згідно з Цивільним кодексом України, підприємництво визначається як самостійна, ініціативна, систематична господарська діяльність, що здійснюється на власний ризик з метою досягнення соціальних результатів та одержання прибутку. Це визначення акцентує увагу на трьох «китах»: свободі вибору, особистій відповідальності та ризику. Проте за лаконічними юридичними формулюваннями прихована значно глибша економічна природа [1, 2].

Еволюція поглядів на підприємництво дозволяє виокремити кілька фундаментальних підходів [5, с. 242-247]. Першопрохідцем у науковому обґрунтуванні цієї категорії вважається Річард Кантільйон, який ще у XVIII столітті ідентифікував підприємця як людину, що діє в умовах невизначеності [3]. Проте справжню революцію у розумінні ролі бізнесу здійснив Йозеф Шумпетер. У своїй класичній праці «Теорія економічного розвитку» він висунув концепцію «творчого руйнування». На думку Шумпетера, підприємець – це насамперед новатор, який порушує статичну рівновагу ринку шляхом впровадження нових комбінацій факторів виробництва: створення нових товарів, освоєння нових ринків або впровадження революційних технологій [4]. Саме ця здатність до трансформації є критичною для України сьогодні, коли стара економічна модель зазнала руйнації внаслідок війни, а нова лише формується [6, с. 14-18].

Сьогодні роль підприємництва в забезпеченні стійкості національної економіки стає стратегічним питанням національної безпеки. Економічна стійкість – це здатність системи не лише протистояти зовнішнім шокам, але й швидко відновлюватися після них, адаптуючись до нових реалій. У цьому контексті підприємницький сектор виконує низку життєво важливих функцій:

1) Ресурсна адаптація та гнучкість: великі промислові об'єкти часто є інертними та вразливими до фізичних пошкоджень або розривів логістики. Малий та середній бізнес (МСБ) демонструє набагато вищий рівень «виживання». Як свідчать сучасні дослідження, економічна стійкість підприємства безпосередньо корелює з його здатністю стабільно виконувати функції навіть у мінливому середовищі. Саме приватний сектор першим налагодив «паралельний імпорт» необхідних товарів та переорієнтував виробництво на потреби оборони у 2022-2024 роках.

2) Формування конкурентного середовища: розвиток підприємництва створює так зване «поживне середовище» для конкуренції. Конкуренція, своєю чергою, змушує суб'єктів господарювання оновлювати техніко-технологічну базу, що є єдиним шляхом до сталого зростання національного доходу в довгостроковій перспективі. Без конкурентного тиску економіка ризикує стагнувати, спираючись лише на застарілі індустріальні потужності.

3) Соціальна стабілізація: підприємництво виконує роль амортизатора соціальних потрясінь. Воно забезпечує джерело доходу для значних прошарків населення, зменшуючи навантаження на державні соціальні фонди. В умовах масової внутрішньої міграції саме мікропідприємництво стає основою самозайнятості та інтеграції людей у нові громади [7, с. 59-61].

4) Інноваційний розвиток: відповідно до теорії Шумпетера, тільки інноваційне підприємництво дозволяє вийти з «пастки» традиційних низькотехнологічних виробництв. Для України це означає перехід від сировинної моделі до економіки доданої вартості, де ключовим капіталом є інтелект та креативність підприємця [4].

Важливо розуміти, що економічна стійкість держави є похідною від

стійкості окремих підприємств. Науковці, зокрема Васильців Т. Г., наголошують на необхідності системного підходу до зміцнення економічної безпеки підприємництва як складової безпеки національної економіки. Це передбачає не лише фінансову стабільність, а й технологічну конкурентоспроможність, інформаційну захищеність та ефективне правове регулювання [8].

Економічна основа підприємництва базується на приватній власності, що стимулює власника до найбільш ефективного використання ресурсів. Проте в умовах війни виникає потреба в особливій моделі взаємодії – «адаптивній економіці». Як зазначають сучасні дослідники, теорія Шумпетера сьогодні є концептуальною основою для осмислення динаміки в умовах BANI-світу (крихкого, тривожного, нелінійного та незрозумілого). У таких умовах підприємець стає не просто «господарюючим суб'єктом», а головним агентом відновлення, який через «кластери інновацій» створює нові точки зростання там, де старі галузі зникли [9].

Таблиця 1.1

Порівняння моделі Шумпетера та моделі економіки BANI-світу

Компонент	Модель Шумпетера	Економіка BANI-світу
Початковий стан	Стан статичної рівноваги (циркулярна економіка)	Хронічна нестабільність і відсутність сталої основи
Джерело трансформацій	Інновації та нові поєднання ресурсів	Технологічні потрясіння, геополітичні загрози, соціальні дисбаланси
Основний рушій розвитку	Підприємець як головний носій змін	Креативні ініціатори трансформацій, стартапи та цифрові екосистеми
Фінансове забезпечення	Кредит як інструмент отримання ресурсів	Венчурне інвестування, фінтех-рішення, криптовалютні активи
Особливості змін	Циклічний і хвилеподібний характер розвитку	Нелінійний та турбулентний характер процесів
Ставлення до криз	Криза розглядається як передумова оновлення	Криза сприймається як постійний стан середовища
Адаптивність	Досягається через інноваційну діяльність і підприємництво	Забезпечується гнучкістю, антикрихкістю та мережевими моделями
Політика розвитку	Підтримка інновацій та підприємницької активності	Орієнтація на адаптацію, сценарне прогнозування та швидку інституційну реакцію

(Складено автором на основі [9])

Класичне бачення економічного розвитку Й. Шумпетера, представлене на рис. 1, сьогодні набуває нового значення в умовах війни та нестабільності, де підприємець виступає не лише суб'єктом господарювання, а й ключовим агентом відновлення економіки. Через формування «кластерів інновацій» підприємницька діяльність здатна створювати нові точки економічного зростання навіть у тих регіонах і галузях, які зазнали значних втрат або руйнувань. У таких умовах інновації стають не лише чинником розвитку, а й механізмом адаптації та економічного відновлення.

Рис. 1.1. Модель економічного розвитку Й. Шумпетера [9]

Таким чином, сутність підприємництва в системі відновлення економіки України виходить далеко за межі «заробляння грошей». Це інструмент структурної перебудови, механізм забезпечення економічної незалежності та фундамент, на якому будується стійкість усієї держави. Свобода підприємницької ініціативи у поєднанні з державною підтримкою та правовим захистом є тією необхідною умовою, без якої реальне відновлення економічного потенціалу залишиться лише декларацією.

1.2. Класифікація та особливості функціонування суб'єктів малого та середнього бізнесу

Ефективність державної політики у сфері підтримки підприємництва безпосередньо залежить від чіткості ідентифікації об'єктів цієї підтримки. У вітчизняній практиці підхід до класифікації бізнесу пройшов тривалу еволюцію, що була продиктована як внутрішніми потребами обліку, так і зовнішніми вимогами щодо гармонізації із законодавством Європейського Союзу. Розуміння того, де закінчується «малий» і починається «середній» бізнес, є ключовим для правильного застосування податкових режимів, доступу до пільгового кредитування та спрощеної звітності.

Згідно з статтею 55 Господарського кодексу України, суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів поділяються на чотири основні категорії: мікро-, мале, середнє та велике підприємство. Для віднесення підприємства до певної групи закон встановлює два ключові критерії: середню кількість працівників за календарний рік та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності [10, с. 1-2].

Таблиця 1.2

Категорії підприємств за кількістю працівників та обсягами доходів

Категорія	Кількість працівників	Дохід за рік
Мікропідприємства	до 10	до 2 млн євро
Малі підприємства	до 50	до 10 млн євро
Середні підприємства	до 250	до 50 млн євро
Великі підприємства	понад 250	понад 50 млн євро

Варто зауважити, що у 2026 році набули чинності оновлені норми, які ще тісніше інтегрують українські стандарти з регламентами ЄС. Тепер для класифікації використовуватиметься не лише кількість персоналу та дохід, а й балансова вартість активів. Важливою деталлю є те, що підприємство вважатиметься малим чи середнім за умови відповідності кількісному критерію

працівників та хоча б одному з фінансових показників (або доходу, або активів). Така гнучкість дозволяє більш точно оцінювати реальну потужність бізнесу, оскільки торговельні компанії можуть мати величезні обороти при мінімальних активах, тоді як виробничі стартапи – навпаки [11].

Таблиця 1.3

Порівняльна таблиця критеріїв мікропідприємств

Критерій	Чинні правила	Нові критерії
Середня кількість працівників	До 10 осіб включно	До 9 осіб
Чистий дохід від реалізації	До 700 тис. євро включно	До 2 млн. євро
Балансова вартість активів	До 350 тис. євро включно	До 2 млн. євро

Таблиця 1.4

Порівняльна таблиця критеріїв малого бізнесу

Критерій	Чинні правила	Нові критерії
Середня кількість працівників	До 50 осіб включно	До 49 осіб
Чистий дохід від реалізації	До 8 млн. євро включно	До 10 млн. євро
Балансова вартість активів	До 4 млн. євро включно	До 10 млн. євро

Таблиця 1.5

Порівняльна таблиця критеріїв середнього бізнесу

Критерій	Чинні правила	Нові критерії
Середня кількість працівників	До 250 осіб включно	До 249 осіб
Чистий дохід від реалізації	До 40 млн. євро включно	До 50 млн. євро
Балансова вартість активів	До 20 млн. євро включно	До 43 млн. євро

Проте цифри – це лише формальна рамка. Справжня сутність МСБ криється в особливостях його функціонування, які роблять цей сектор унікальним. Першою і найголовнішою ознакою є висока адаптивність. Як зазначається у звітах UNDP та Міністерства економіки, МСБ становить понад 99% усіх суб'єктів господарювання в Україні та забезпечує близько 74%

робочих місць. У критичних умовах повномасштабної війни саме малі фірми змогли швидше за всіх перемістити обладнання у безпечні регіони (релокація) та налагодити нові ланцюги постачання. Велика корпорація з тисячами працівників та складними ієрархіями часто виявляється занадто неповороткою для швидких змін [12, с. 25-38].

Іншою характерною рисою є єдність права власності та управління. На малих і часто навіть на середніх підприємствах власник зазвичай виконує роль головного менеджера. Це мінімізує проблему «агентських конфліктів», але водночас створює ризики, пов'язані з низьким рівнем делегування та вигоранням засновників. Для українського контексту останніх років це стало особливо відчутним: мобілізація власника або ключового фахівця часто призводить до повної зупинки діяльності мікробізнесу.

Функціонування МСБ в Україні сьогодні має виражену соціальну спрямованість. За даними Державної служби статистики, у секторі МСП задіяно понад 82% усіх зайнятих. Це означає, що малий бізнес є не просто економічним гравцем, а інструментом виживання громад. Особливо це стосується західних та центральних регіонів, де концентрація ФОП суттєво зросла через приплив внутрішньо переміщених осіб. Люди створюють власні справи, щоб не залежати від соціальних виплат, що автоматично знижує навантаження на державний бюджет [13].

Однак не варто ідеалізувати цей сектор. Поряд із перевагами існують і суттєві обмеження:

- 1) Дефіцит фінансових ресурсів: малому бізнесу набагато складніше отримати класичний банківський кредит через брак твердої застави та високі ризики. Основна надія зараз покладається на державні програми, такі як «Доступні кредити 5-7-9%» та гранти через платформу «Дія.Бізнес».
- 2) Проблеми з кадрами: за даними Національного інституту стратегічних досліджень, понад 42% підприємців називають відсутність кваліфікованих працівників головною перешкодою для розвитку. Міграція та мобілізація вимили з ринку найбільш активну частину робочої сили [14].

3) Низька маржинальність у періоди кризи: дослідження ЄБРР показують, що у 47% компаній МСБ прибутки за останній час знизилися майже на 40% через критичний дефіцит кадрів та зростання витрат на енергоавтономність. Це обмежує можливості для інвестицій у модернізацію [15].

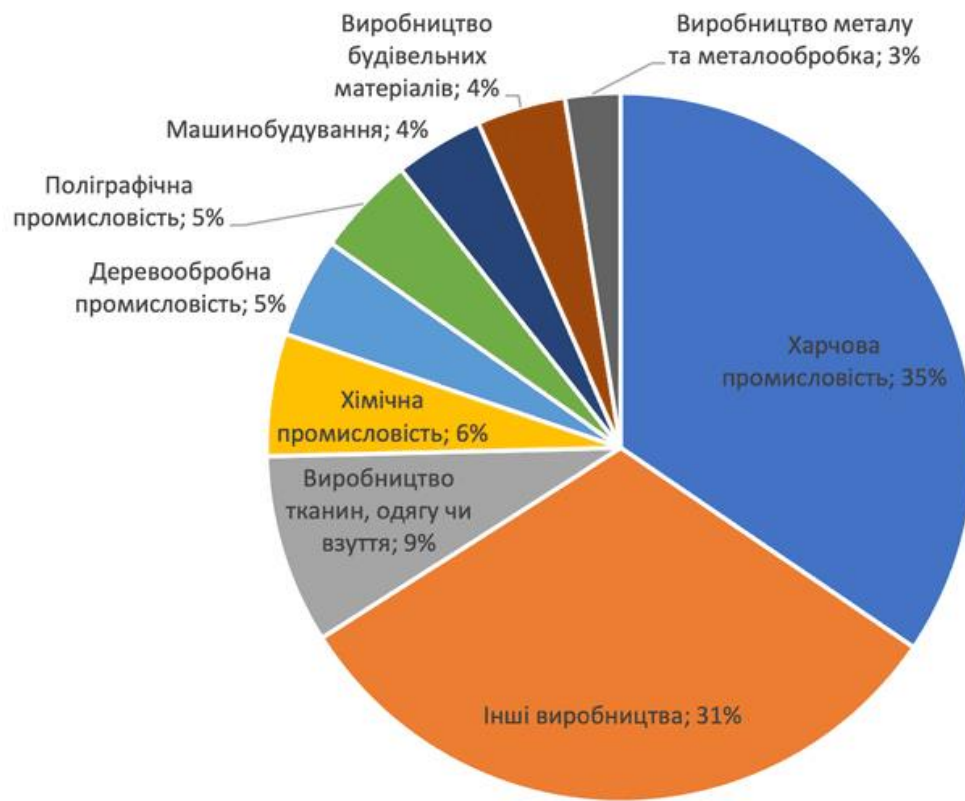

Рис. 1.2. Розподіл середніх підприємств в Україні за галузями промисловості [13]

Попри ці труднощі, трансформація МСБ в Україні у 2024-2025 роках демонструвала якісні зміни. Бізнес активно переходив на «цифрові рейки»: понад 58% малих підприємств почали приймати безготівкові платежі, а третина використовувати хмарні технології та елементи штучного інтелекту для оптимізації процесів. Це дозволило малим гравцям виходити на зовнішні ринки (експорт послуг та крафтових товарів), стираючи кордони, які раніше були доступні лише великим експортерам [16].

Підсумовуючи, можна сказати, що сучасна класифікація МСБ в Україні нарешті набуває європейського змісту, що є важливим сигналом для міжнародних інвесторів. Проте за статистичними категоріями стоїть живий, гнучкий, але дуже вразливий організм, який потребує не стільки прямого

втручання держави, скільки створення передбачуваних правил гри та безпекових гарантій.

1.3. Світовий досвід стимулювання підприємницької діяльності в посткризових країнах

Вивчення міжнародного досвіду відновлення економік після масштабних криз, збройних конфліктів або глибоких структурних трансформацій є критично важливим для України. Історія XX та XXI століть демонструє, що країни, які зробили ставку на розкріпачення підприємницької ініціативи та створення інституційного середовища для бізнесу, виходили з кризи значно швидше, ніж ті, що намагалися законсервувати державний контроль. Як зазначають дослідники Світового банку, "підприємництво в постконфліктних умовах – це не лише про прибуток, це про створення соціальних зв'язків та легітимізацію нового економічного порядку" [17].

1) Кейс «План Маршалла» та німецьке «економічне диво»: Найбільш цитованим прикладом успішного відновлення є Західна Німеччина після 1945 року. Ключовим елементом тут став не лише приплив зовнішнього капіталу через План Маршалла, а внутрішня реформа Людвіга Ерхарда, яка базувалася на принципах соціальної ринкової економіки. Згідно з дослідженнями фонду Конрада Аденауера, успіх забезпечило стимулювання "Mittelstand" – середнього класу підприємців. Держава не намагалася керувати всім, вона створила умови: стабільну валюту (дойчмарку) та антимонопольне законодавство. Це дозволило малим сімейним фірмам стати основою експортної потужності країни [18]. Для України цей досвід є цінним у розрізі того, що допомога партнерів працює лише тоді, коли всередині країни є свобода для приватної ініціативи.

2) Досвід Південної Кореї: від аграрної розрухи до хай-теку: Південна Корея після війни 1950-1953 років перебувала в стані повної деградації. Проте стратегія уряду була спрямована на підтримку експортоорієнтованих підприємств. Хоча спочатку ставку робили на чеболі (великі конгломерати),

згодом акцент змістився на розвиток венчурного підприємництва та інноваційних парків. Як вказує KDI (Korea Development Institute), держава виступала як інвестор у людський капітал, що дозволило підприємцям переходити від простого копіювання технологій до створення власних інновацій [19]. Для сучасної України це означає необхідність інтеграції освіти, науки та бізнесу вже на етапі відбудови.

3) Ізраїльська модель «Start-Up Nation»: Досвід Ізраїлю є найбільш релевантним для України з точки зору безпекових викликів. Постійний стан загрози не завадив країні стати світовим лідером за кількістю стартапів на душу населення. Ключовим інструментом тут стала програма «Yozma» – урядова ініціатива, яка стимулювала створення приватних венчурних фондів через співфінансування. Як пишуть автори бестселера «Start-Up Nation» Ден Сенор та Саул Сінгер, ізраїльська стійкість базується на "хуцпі" – підприємницькій зухвалості та здатності швидко адаптувати військові розробки для цивільного ринку [20]. Це прямий дороговказ для розвитку українського сегмента MilTech.

4) Уроки Боснії та Герцеговини. Інституційна пастка: Не всі приклади є однозначно успішними, і це теж важливо для аналізу. У Боснії та Герцеговині після Дейтонських угод 1995 року значні кошти міжнародних донорів були спрямовані на відновлення, але через надмірну бюрократизацію та політичну роздробленість підприємництво тривалий час залишалося в «тіні». Згідно з аналітикою IMF, відсутність єдиного правового поля та високий рівень корупції стали бар'єрами, які не дозволили бізнесу стати рушієм зростання [21]. Це застерігає Україну від помилок у створенні складних регуляторних механізмів під час розподілу коштів на відновлення.

5) Сучасні інструменти, цифровізація та грантова підтримка: Аналізуючи досвід країн Балтії (зокрема Естонії) після розпаду СРСР, ми бачимо, що радикальна цифровізація відносин «держава-бізнес» зводить нанівець корупційні ризики. Згідно зі звітами OECD, прозорість реєстраційних процедур та податкова стабільність є головними факторами, що приваблюють підприємців у посткризові регіони [22].

Висновки зі світового досвіду для України можна звести до кількох пунктів:

- 1) Фінансова інклюдія: створення спеціальних фондів гарантування кредитів для бізнесу, що працює в зонах підвищеного ризику.
- 2) Деререгуляція: спрощення входу на ринок та ліквідація застарілих ліцензійних вимог.
- 3) Локалізація: стимулювання підприємств, які створюють додану вартість всередині країни.

Таким чином, міжнародна практика доводить, що розвиток підприємництва в посткризовий період неможливий без поєднання трьох складових – макроекономічної стабільності, інституційного захисту прав власності та активної державної політики сприяння інноваціям.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1. Динаміка та структура підприємницької діяльності в умовах воєнного стану

Повномасштабна війна стала для українського підприємництва не просто стрес-тестом, а фактором докорінної трансформації, що змусив бізнес шукати нові форми виживання та розвитку. Аналіз динаміки реєстрацій та припинень діяльності суб'єктів господарювання за 2022-2026 роки демонструє феноменальну життєздатність приватного сектору. Незважаючи на катастрофічний спад у перші місяці вторгнення, коли майже половина компаній (46,8% у червні 2022 року) була змушена призупинити роботу, вже наприкінці 2023 року ситуація стабілізувалася: понад 91% підприємств відновили свою діяльність [23]. Станом на травень 2026 року в Україні активно працюють понад 2,1 мільйона фізичних осіб-підприємців (ФОП), що підкреслює роль самозайнятості як фундаментальної опори національної економіки [24].

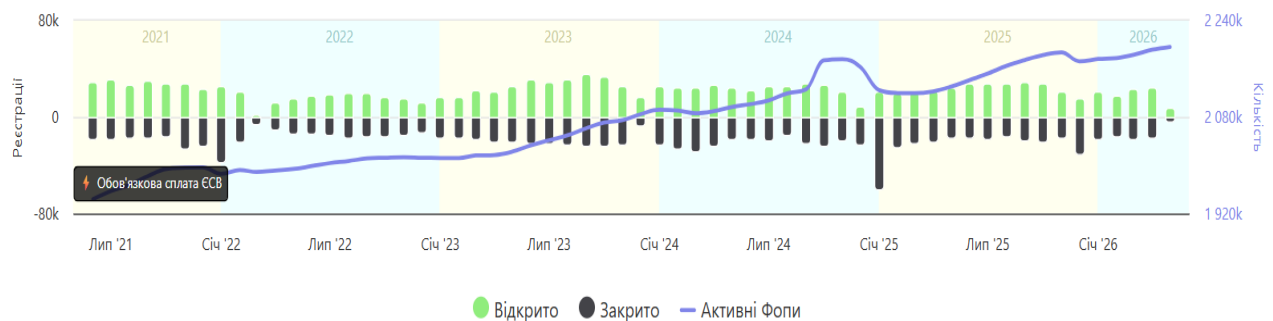

Рис. 2.1. Реєстрація та закриття ФОП в Україні [24]

Особливий інтерес викликає той факт, що навіть у періоди активних бойових дій темпи створення нових бізнесів залишалися високими. За перший квартал 2024 року було зафіксовано рекордну кількість нових реєстрацій ФОП – понад 74 тисячі, що на 33% перевищило показники аналогічного періоду 2023 року та на 18% – довоєнний 2021 рік. Загалом від початку великої війни в Україні було відкрито близько 763 тисяч нових ФОП, хоча водночас 685 тисяч

входу на ринок та постійним попитом на товари першої необхідності.

2) ІТ-сектор: Попри світову рецесію та безпекові ризики, сфера інформаційних технологій та консалтингу займає друге місце за популярністю серед нових ФОП (8,7%). ІТ-послуги стали ключовою статтею валютної виручки країни, забезпечуючи «фопономіці» прибуток у розмірі понад 1,3 млрд доларів за рік.

3) Виробництво та харчова промисловість: Поступово відновлюється виробничий сектор. Завдяки налагодженню нових логістичних шляхів та розширенню сировинної бази з боку аграріїв, підприємства харчової промисловості демонструють стабільний приріст асортименту [26].

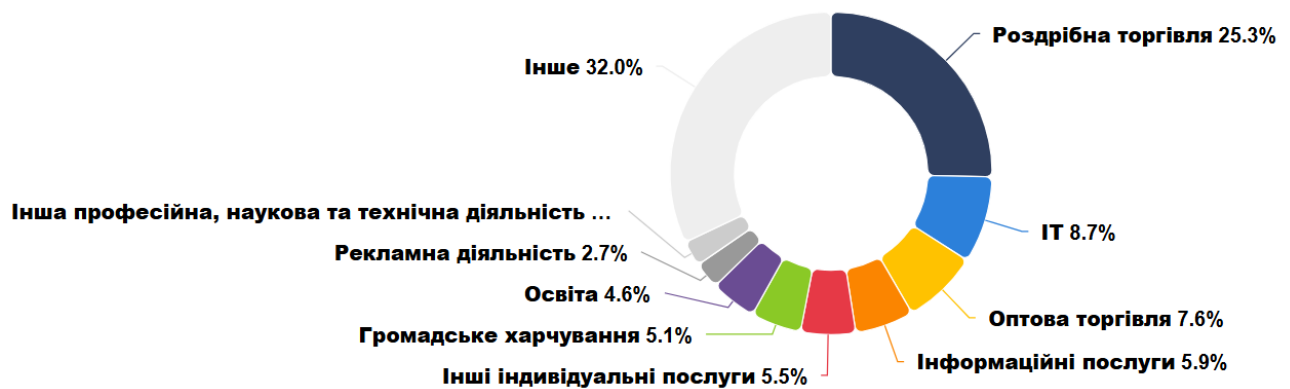

Рис. 2.4. Топ сфери діяльності новостворених ФОП в Україні (станом на 2025 рік) [26]

Масштабна внутрішня міграція капіталу та юридичних адрес стала прямим наслідком тривалих безпекових викликів воєнного часу. Аналіз даних Єдиного державного реєстру, опублікований на платформі Опендатабот, свідчить про те, що міграційні процеси всередині країни не просто тривають, а демонструють нову динаміку: протягом року юридичну адресу змінили понад 12 тисяч компаній. При цьому загальна кількість операцій переміщення сягнула 12 920 разів, що на 11% перевищує показники попереднього року.

У галузевому розрізі найбільш мобільними виявилися представники оптової торгівлі, які сформували третину всіх релокацій, а також будівельний сектор та сфера нерухомості. Окремої уваги заслуговує той факт, що внаслідок міграційних хвиль загальний приріст кількості зареєстрованого бізнесу було

зафіксовано лише у 8 регіонах України. Попри очевидні прифронтові ризики, найбільше нових компаній за підсумками переїздів додалося на Харківщині (+553 підприємства) та Запоріжжі (+419 бізнесів), що підтверджує тенденцію повернення або адаптації комерційного сектору безпосередньо у промислових центрах Сходу, паралельно зі стабільним розвитком західного кластера в особі Львівської та Закарпатської областей [27].

Рис. 2.5. Як бізнес переїжджає країною [26]

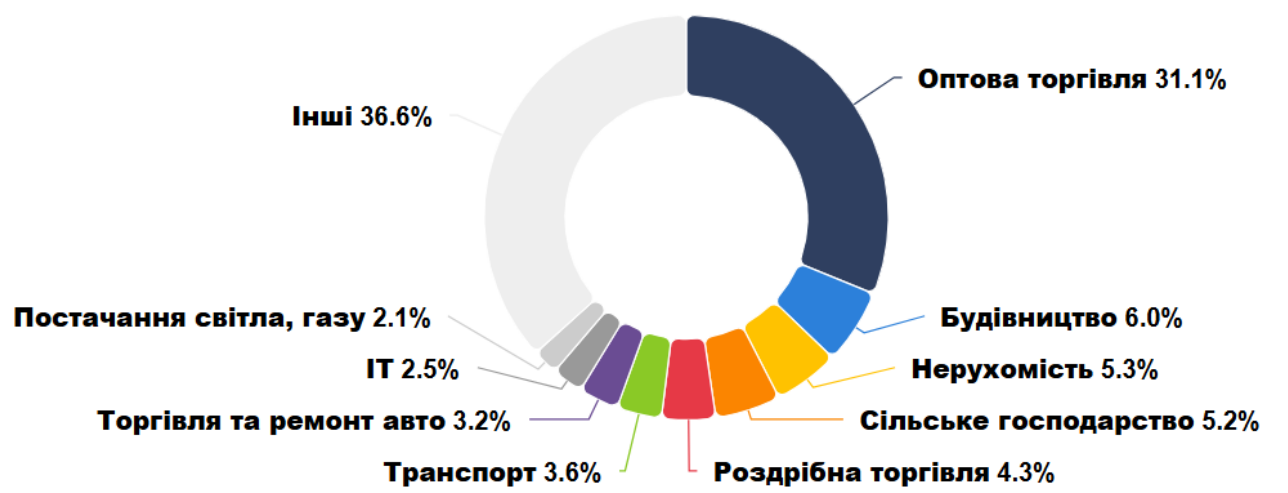

Рис. 2.6. Сфера діяльності компаній-релокантів в Україні [27]

Таблиця 2.1

Найпопулярніші маршрути переїздів бізнесу в Україні за 2025 рік

Маршрут	Кількість компаній
Київ – Київщина	779
Київщина – Київ	663
Київ – Дніпропетровщина	565
Київ – Харківщина	521
Дніпропетровщина – Київ	501

Цікавою тенденцією стало стрімке зростання жіночого підприємництва. Частка нових справ, відкритих жінками, зросла з довоєнних 51% до рекордних 61% у 2024-2025 роках. Це пояснюється як мобілізаційними процесами, що змусили жінок брати на себе управління сімейними справами, так і розвитком програм підтримки жіночого лідерства [24].

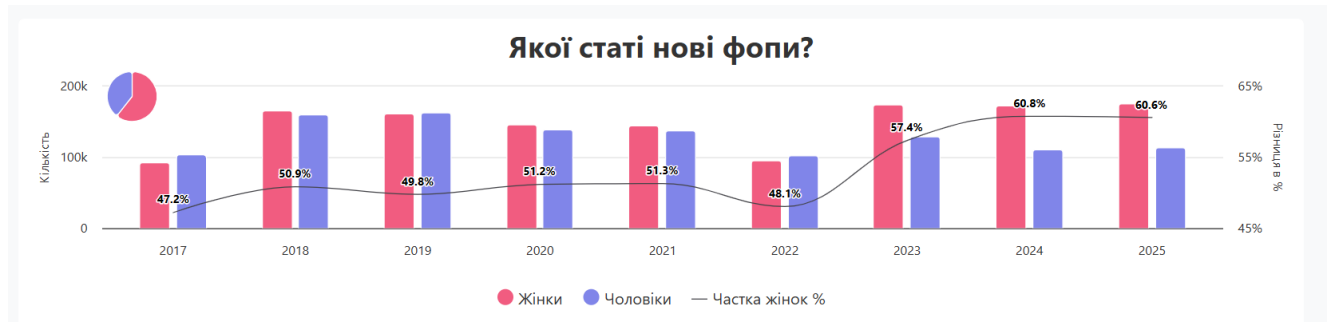

Рис. 2.7. Статевий склад нових ФОП в Україні [24]

Таблиця 2.2

Статевий склад нових ФОП в Україні

Рік	2021	2022	2023	2024	2025
Жінки	145749	95140	174916	173365	175872
Чоловіки	138422	102871	129858	111794	114216

Незважаючи на оптимістичну динаміку реєстрацій, реальний фінансовий стан підприємств залишається напруженим. Станом на кінець 2025 року лише 29,3% розраховує на покращення або суттєве покращення ситуації, 37,3% очікують збереження поточного рівня без істотних змін, водночас 33,3% допускають імовірне погіршення фінансово-економічних показників упродовж наступного року. Головними факторами, що стримують розвиток, підприємці називають:

- непрогнозованість безпекової ситуації та дій держави;
- дефіцит кваліфікованих кадрів через міграцію та мобілізацію;
- брак платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку [28].

Рис. 2.8. Індекс активності бізнесу в Україні [28]

Як ви оцінюєте фінансово-економічний стан вашого підприємства?

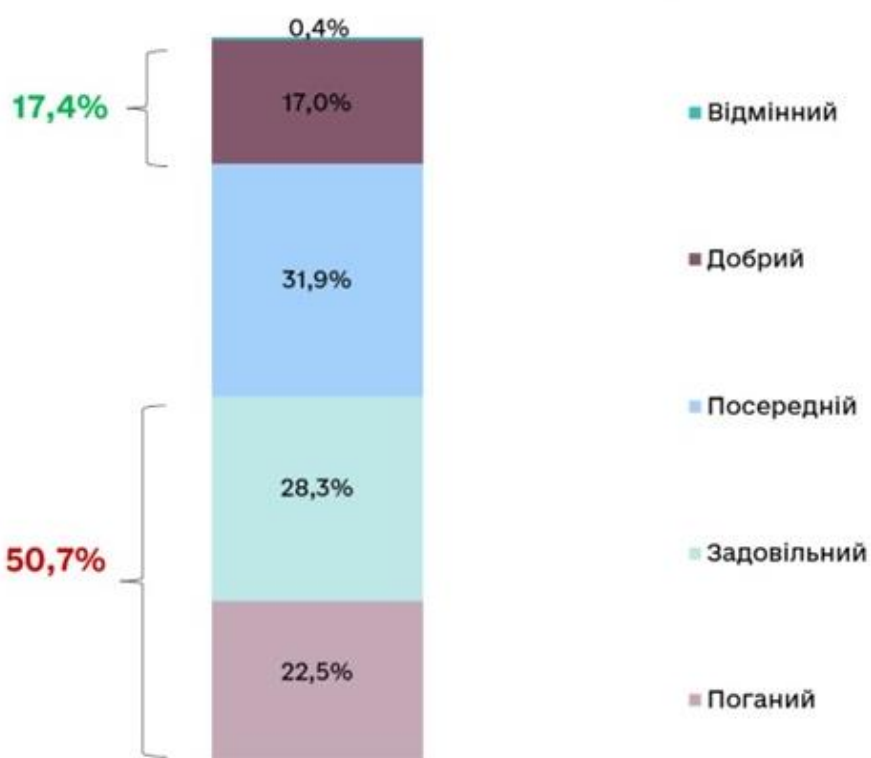

Рис. 2.9. Фінансово-економічний стан малих підприємств в Україні [28]

Таким чином, сучасна структура підприємництва в Україні характеризується переходом до моделі «стійкої адаптації». Бізнес став більш дрібним, мобільним та цифровим. Податкові надходження від ФОП у 2024 році зросли в 1,6 раза порівняно з 2021 роком, що підтверджує: саме малий і

середній бізнес став «фінансовим щитом», який допомагає країні тримати удар. Подальший розвиток потребуватиме не лише стабілізації фронту, а й передбачуваної податкової політики, оскільки на початку 2025 року вже було зафіксовано сплеск закриттів через підвищення податкового навантаження [24].

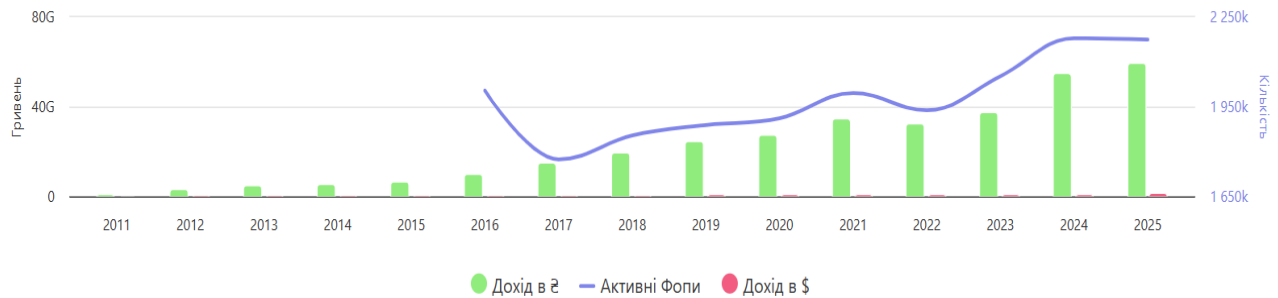

Рис. 2.10. Податкові збори ФОП в Україні [24]

2.2. Оцінка державної підтримки та регуляторного середовища

Незважаючи на складні умови воєнного стану, державна політика підтримки підприємництва в Україні за останні роки зазнала суттєвої еволюції, змістивши акценти від прямого субсидування до створення цифрових інструментів та розширення грантових можливостей. Оцінюючи сучасне регуляторне середовище, експерти зазначають, що бізнес функціонує в умовах високої інституційної непередбачуваності, де позитивні зрушення у цифровізації послуг часто нівелюються посиленням фіскального тиску та нестабільністю законодавства. Головним інструментом фінансової підтримки малого та середнього бізнесу залишається державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка у 2024-2025 роках зазнала трансформації з метою фокусування на деокупованих територіях, переробній промисловості та енергетичній незалежності [29]. Тільки від початку 2026 року в межах програми бізнес залучив 12,7 тис. кредитів на загальну суму 56,4 млрд грн, що дозволило багатьом підприємствам зберегти ліквідність в умовах дефіциту власних обігових коштів [30].

Паралельно з кредитними механізмами держава активно розвиває грантову систему через проєкт «ЄРобота», доступний на платформі

«Дія.Бізнес». Ця ініціатива довела свою ефективність як інструмент швидкого запуску мікробізнесу та підтримки переробних підприємств, оскільки передбачає обов'язкове створення нових робочих місць. За даними Міністерства економіки, за час існування програми станом на початок 2026 року було видано тисячі грантів на загальну суму понад 9 мільярда гривень [31]. Особливий акцент уряд робить на ветеранському компоненті грантів, що є критично важливим для соціальної та економічної реінтеграції демобілізованих військовослужбовців, забезпечуючи їм можливість відкрити власну справу зі співфінансуванням до 1 мільйона гривень [32].

Попри очевидні фінансові стимули, регуляторне середовище залишається джерелом постійного напруження для підприємців. Одним із ключових позитивних зрушень є реформа цифровізації, яка дозволила мінімізувати корупційні ризики на етапі реєстрації та ліцензування бізнесу за допомогою сервісу «Е-Підприємець» у «Дії», де за однією заявою можна отримати комплекс із десятка державних послуг [33]. Проте аналітичні дослідження Інституту економічних досліджень та політичних консультацій демонструють, що станом на першу половину 2026 року прозорість державних цифрових процедур більше не здатна компенсувати операційні ризики, пов'язані з адмініструванням податків та взаємодією з контролюючими органами. За результатами регулярних опитувань бізнесу, у поточному 2026 році загальний Індекс відновлення ділової активності впав практично до нульової позначки, а хронічні проблеми фіскального тиску, перевірок БЕБ доповнилися безпрецедентною кадровою кризою через мобілізаційні процеси, що повністю вичерпало потенціал відновлювального зростання приватного сектору [34].

Ситуація у регуляторній сфері суттєво загострилася наприкінці 2024 року та на початку 2025 року через ухвалення закону про масштабне підвищення податків, який збільшив ставку військового збору та запровадив додаткові фіскальні зобов'язання для ФОП першої, другої та четвертої груп [35]. За даними платформи «Опендатабот», це рішення спровокувало хвилю закриттів неефективних або «сплячих» бізнесів, оскільки податкове навантаження на

мікропідприємництво зросло на тлі падіння купівельної спроможності населення [24]. Окрім того, бізнес продовжує потерпати від непередбачуваності мобілізаційних процесів та відсутності прозорого, стабільного механізму економічного бронювання працівників, що, за оцінками Європейської Бізнес Асоціації, стримує довгострокове інвестиційне планування та обмежує можливості компаній щодо укладання довгострокових контрактів із міжнародними партнерами [36].

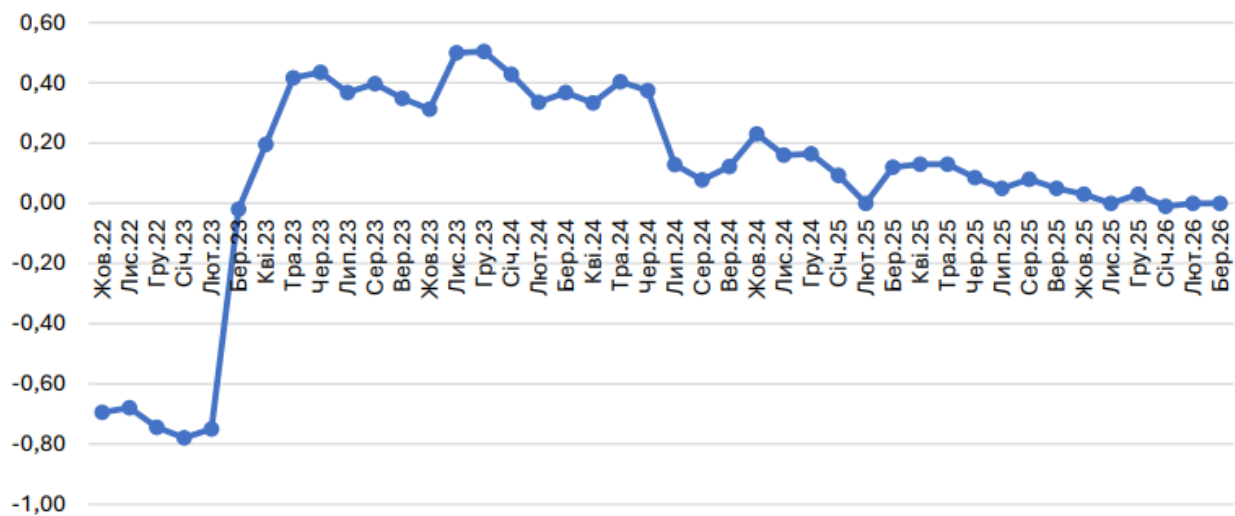

Рис. 2.11. Індекс відновлення ділової активності в Україні [34]

У контексті європейської інтеграції Україна зобов'язана гармонізувати своє регуляторне поле з нормами ЄС, що створює як нові можливості, так і додаткові виклики для вітчизняних підприємців. Ухвалення урядом Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва до 2027 року передбачає дерегуляцію, розширення доступу до ринків капіталу та стимулювання інновацій [37]. Разом з тим, реальний сектор стикається із жорсткими вимогами європейського екологічного та промислового законодавства, для відповідності яким українським підприємствам потрібна глибока технологічна модернізація, що в умовах дефіциту капіталу та високих безпекових ризиків є надзвичайно складним завданням. Програми підтримки від міжнародних донорів, дещо нівелюють цей брак фінансування, надаючи прямі субсидії на консалтинг, сертифікацію продукції та впровадження енергоефективних технологій, проте

масштаби цих програм поки що не покривають системні потреби всього ринку.

Таким чином, державна підтримка та регуляторне середовище в Україні перебувають у стані хиткої рівноваги. З одного боку, країна демонструє унікальні успіхи у цифровізації та створенні доступних грантових інструментів, які дозволяють бізнесу адаптуватися до екстремальних умов. З іншого боку, фіскальний тиск, загроза блокування податкової звітності та відсутність чітких правил у кадровому забезпеченні створюють інституційні бар'єри, які стримують перехід підприємництва від стратегії короткострокового виживання до довгострокового відновлення економічного потенціалу. Оптимізація взаємодії держави та бізнесу вимагає не просто збереження існуючих пільгових програм, а насамперед забезпечення правової передбачуваності та реформи судової і податкової систем.

2.3. Дослідження ключових бар'єрів та викликів, що стримують відновлення економічного потенціалу через приватний сектор

Аналіз бар'єрів, що стоять на шляху українського бізнесу, дозволяє зрозуміти, чому навіть за високих темпів реєстрації нових підприємств загальне відновлення економічного потенціалу відбувається нерівномірно. Сьогодні приватний сектор України працює в режимі «екстремальної адаптації», де кожне стратегічне рішення приймається під тиском багаторівневих ризиків. Ключовим і найбільш фундаментальним бар'єром залишається безпековий фактор, який прямо впливає на вартість страхування активів, готовність іноземних партнерів до довгострокових контрактів та фізичну цілісність виробничих потужностей. Проте, окрім безпосередньо воєнних дій, сформувався комплекс системних викликів, які критично обмежують можливості для масштабування бізнесу.

Одним із найбільш гострих викликів став дефіцит робочої сили, який набув ознак системної кризи. Масова міграція, мобілізаційні процеси та внутрішнє переміщення населення призвели до розриву між попитом на кваліфіковані кадри та їх реальною наявністю на ринку. За даними

Національного банку України, рівень невідповідності кваліфікації шукачів роботи потребам роботодавців досяг історичного максимуму. Підприємства переробної промисловості та будівництва зазначають, що брак персоналу став навіть серйознішою проблемою, ніж воєнні ризики, оскільки без людей неможливо запустити нові виробничі лінії навіть за наявності інвестицій [38]. Ця ситуація посилюється відсутністю прозорого механізму бронювання ключових співробітників, що змушує бізнес працювати в умовах постійного страху втратити критично важливі кадри за лічені дні.

Енергетична вразливість стала ще одним критичним бар'єром, який безпосередньо впливає на собівартість продукції та стабільність виробничих циклів. Масовані атаки на енергетичну інфраструктуру змусили бізнес масово інвестувати у засоби автономної генерації – від потужних дизельних генераторів до промислових систем накопичення енергії та сонячних станцій. Як зазначають у звітах ПРООН, ці витрати є «вимушеними інвестиціями», які не ведуть до розширення виробництва, а лише підтримують його існуючий рівень. Висока вартість «автономного» кіловата робить українську продукцію менш конкурентоспроможною на міжнародних ринках, створюючи додатковий фінансовий тиск на малий та середній бізнес, який не має значних резервних капіталів [39].

Логістичні обмеження та проблеми на прикордонних переходах також залишаються у фокусі уваги. Хоча робота «зернового коридору» та розвиток альтернативних шляхів через Дунай дещо зняли критичну напругу, довгострокові наслідки блокад наземних кордонів 2023-2024 років досі відчуються бізнесом. Поточна ситуація на автомобільних пунктах пропуску з країнами ЄС залишається крихкою, а періодичні затримки продовжують зривати терміни поставок. За оцінками експертів, хронічна логістична вразливість руйнує репутацію українських експортерів як надійних партнерів. Це створює серйозний бар'єр для входу вітчизняного МСБ у глобальні ланцюги доданої вартості, обмежуючи розвиток багатьох підприємств межами звуженого внутрішнього ринку [34].

Фінансовий голод – хронічна проблема, яка в умовах тривалої війни залишається гострою. Попри трансформацію урядової програми «5-7-9%», реальний доступ до капіталу для підприємств без кредитної історії або з пошкодженими активами залишається обмеженим. Банківська система зберігає високі вимоги до застави, яку багато підприємців частково або повністю втратили через бойові дії. Як свідчать регулярні дослідження Офісу з розвитку підприємництва та експорту, близько половини опитаних власників МСБ називають обмежений доступ до капіталу та дефіцит обігових коштів одним із головних чинників, що стримують відновлення та масштабування бізнесу [28].

Не менш важливим є інституційний бар'єр, пов'язаний з корупційними ризиками та хронічними проблемами судової системи. Попри активну цифровізацію державних послуг, «людський фактор» у взаємодії з контролюючими органами (податковою, митницею) досі створює напругу. Хоча реформи адміністрування ПДВ знизили рівень блокування податкових накладних до мінімуму, поновлення масових податкових перевірок та фіскальний тиск залишаються факторами, що демотивують розвивати прозорий бізнес. Згідно з дослідженнями Європейської Бізнес Асоціації, саме низький рівень верховенства права та судова незахищеність змушують підприємців остерігатися вкладати власні заощадження у розвиток довгострокових проєктів, попри наявність безповоротних грантів [40].

Нарешті, слід згадати про психологічний бар'єр та «горизонт планування». В умовах, коли неможливо спрогнозувати стан енергосистеми чи ситуацію на фронті на найближчі три місяці, підприємці відмовляються від складних інноваційних розробок на користь простих торговельних операцій. Це призводить до примітивізації структури економіки, що є небезпечним для відновлення її загального потенціалу в довгостроковій перспективі. Подолання цих викликів потребує не точкових рішень, а комплексної державної стратегії, яка б поєднувала страхування воєнних ризиків, реформу ринку праці та реальну дерегуляцію, що дозволила б бізнесу дихати вільніше.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

3.1. Пріоритетні галузі розвитку бізнесу в контексті плану післявоєнного відновлення

Формування стратегічних орієнтирів для українського підприємництва в контексті післявоєнного відновлення вимагає відходу від традиційної сировинної моделі на користь створення високотехнологічних ланцюгів доданої вартості. План відновлення України, представлений у Лугано та згодом деталізований у межах Ukraine Facility, визначає підприємництво як головний інструмент реалізації принципу «відбудувати краще, ніж було». Пріоритетність галузей сьогодні визначається не лише економічною доцільністю, а й вимогами національної безпеки, енергетичної незалежності та глобальними трендами цифровізації. За оцінками Міністерства економіки, ключовим вектором має стати переробна промисловість, оскільки саме вона здатна трансформувати Україну з експортера ресурсів на експортера готової продукції [41].

Першим і найбільш очевидним пріоритетом став сектор оборонних технологій. Україна де-факто перетворилася на світовий полігон для випробування інновацій у сфері БПЛА, радіоелектронної боротьби та систем управління боєм. Розвиток приватного оборонного підприємництва (MilTech) є основою не лише для поточної стійкості, а й для майбутнього експортного потенціалу. Згідно з даними кластера Brave1, станом на 2024-2025 роки в Україні зареєстровано сотні приватних компаній, що розробляють інноваційні рішення для фронту. Державна стратегія передбачає створення умов для того, щоб ці стартапи масштабувалися у потужні виробничі підприємства, здатні конкурувати на світовому ринку озброєнь після завершення активних бойових дій [42]. Це не просто виробництво зброї, а формування цілої екосистеми, де навколо оборонного замовлення розвиваються ІТ, металургія та приладобудування.

Аграрний сектор залишається фундаментом економіки, проте План

відновлення передбачає глибоку структурну трансформацію галузі. Стратегічним завданням є розвиток глибокої переробки сільськогосподарської сировини. Замість експорту кукурудзи чи пшениці, державна підтримка через гранти «єРобота» стимулює бізнес виробляти біоетанол, крохмаль, м'ясні та молочні продукти з високою доданою вартістю. Як зазначається у Стратегії розвитку агросектору на 2026-2028 роки від ФАО та Мінагрополітики, інвестиції в агропереробку дозволять не лише збільшити валютну виручку, а й створити тисячі робочих місць у сільській місцевості, що є критичним для повернення мігрантів та відновлення громад [43]. Підприємництво в цій сфері має стати «зеленим» та високотехнологічним, впроваджуючи методи точного землеробства для зниження витрат та підвищення врожайності.

Руйнування традиційної централізованої енергосистеми змусило Україну прискорити перехід до децентралізованої генерації. Пріоритетними для бізнесу стають проекти у сфері відновлюваної енергетики (сонячні та вітрові станції), виробництво біометану та впровадження енергоефективних технологій. Уряд через програму «Доступні кредити 5-7-9%» активно фінансує придбання газопоршневих та газотурбінних установок для приватних підприємств, що дозволяє бізнесу не лише забезпечувати себе енергією, а й продавати надлишки в мережу [44]. Розвиток «розподіленої генерації» створює величезну нішу для середнього бізнесу, який займається монтажем, обслуговуванням та управлінням енергетичними активами.

Український ІТ-сектор продемонстрував неймовірну стійкість, проте для подальшого зростання він еволюціонує від аутсорсингової моделі до продуктової з акцентом на високотехнологічні рішення. Пріоритетом став розвиток DefenseTech, GovTech, FinTech та впровадження штучного інтелекту. Платформа «Дія.City» зміцнила статус унікального правового режиму, залучивши вже понад 4000 компаній-резидентів, що дозволяє сектору масштабуватися навіть у складних умовах. За стратегічними планами Міністерства цифрової трансформації, частка ІТ у ВВП країни має досягти 10%, а технологічне підприємництво стає ключовим інтегратором для модернізації

всіх галузей – від мілтех-інновацій до цифровізації медицини та логістики [45].

Масштаби руйнувань визначають будівництво як одну з найбільш перспективних галузей на десятиліття вперед. Проте стратегія відновлення наголошує на локалізації виробництва: Україна не повинна імпортувати вікна, цемент чи металоконструкції для відбудови. Стимулювання створення нових заводів із виробництва будівельних матеріалів є частиною плану економічного відродження. Це створює можливості для малого бізнесу в межах регіональних кластерів відбудови, де навколо великих інфраструктурних проєктів виникає мережа сервісних та виробничих підрядників [46].

Зміна логістичних маршрутів та інтеграція в європейську транспортну мережу (TEN-T) відкриває ніші для розбудови мультимодальних терміналів, «сухих портів» та складських комплексів. Бізнес у сфері логістики сьогодні стає сполучною ланкою, що забезпечує життєдіяльність експорту. Пріоритетом є створення сучасної прикордонної інфраструктури, де приватні інвестори можуть реалізовувати проєкти на умовах державно-приватного партнерства.

Таким чином, пріоритетні галузі післявоєнного відновлення формують новий профіль української економіки: вона стає менш залежною від сировинних цін, більш технологічною та інтегрованою у європейський ринок. Активізація підприємництва у цих сферах потребує не лише фінансових ресурсів, а й стабільного законодавчого поля, що дозволить інвесторам бачити перспективу на 5-10 років вперед. Україна має шанс перетворитися на найбільший будівельний та інноваційний майданчик Європи, де приватна ініціатива стане головним двигуном системних змін.

3.2. Інструменти фінансово-кредитної та інвестиційної підтримки підприємництва в Україні

Фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка підприємництва в сучасних умовах України є не просто елементом економічної політики, а фактично критичною інфраструктурою, що забезпечує виживання приватного сектору. Традиційні банківські інструменти за умов високої облікової ставки та

воєнних ризиків стали практично недоступними для малого та середнього бізнесу (МСБ) без втручання держави. Тому архітектура підтримки сьогодні базується на трьох фундаментальних напрямках: пільговому кредитуванню, безповоротній грантовій допомозі та цифровізації доступу до цих ресурсів. Ключовим інструментом, що «цементує» кредитний ринок, залишається державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка була адаптована до викликів воєнного часу. За даними Фонду розвитку підприємництва, основний акцент змістився з простого поповнення обігових коштів на фінансування інвестиційних проєктів, зокрема в енергетиці та переробній галузі [30].

Проте кредитні кошти, навіть пільгові, створюють боргове навантаження, яке в умовах невизначеності є ризикованим. Тому паралельно розвивається система безповоротного фінансування через грантові програми. Проєкт «єРобота» став справжнім проривом у відносинах між державою та малим бізнесом. Програма охоплює кілька напрямів: від мікрогрантів на старт власної справи до великих виплат на розвиток переробних підприємств, садівництва та тепличного господарства. За офіційною статистикою Міністерства економіки, за час дії програми було створено понад 60 тисяч нових робочих місць, що є обов'язковою умовою отримання коштів [47]. Це створює мультиплікативний ефект: бізнес отримує капітал для розвитку, а держава – податкові надходження та зниження рівня безробіття. Особливого значення набувають гранти для ветеранів та їхніх сімей, де суми підтримки можуть сягати 1 мільйона гривень. Це не лише економічний, а й важливий соціальний інструмент реінтеграції захисників у цивільне життя через підприємницьку активність [48].

Важливою складовою інвестиційної підтримки є залучення ресурсів міжнародних фінансових організацій. Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку та Європейський інвестиційний банк реалізують в Україні програми прямого кредитування та розподілу ризиків. Наприклад, ЄБРР активно використовує інструменти кредитних гарантій, які дозволяють комерційним банкам видавати позики підприємствам, що не мають достатнього забезпечення через втрату активів на окупованих територіях. Окрім того, через

програму Ukraine Facility від ЄС, Україна отримує доступ до значних інвестиційних лімітів, спрямованих на «зелений» перехід та цифровізацію підприємництва, що дозволяє бізнесу модернізуватися за європейськими стандартами вже сьогодні.

Цифровізація стала тим «клеєм», що з'єднав бізнес із фінансовими ресурсами. Платформа «Дія.Бізнес» та державний портал «Дія» перетворили процес отримання підтримки з бюрократичного пекла на швидку процедуру. Подача заявки на грант тепер займає 15-20 хвилин, а автоматична перевірка через реєстри та кредитна історія в бюро кредитних історій дозволяють швидко відсіювати неблагонадійних заявників. Впровадження системи «Е-підприємець» дозволило бізнесу отримувати пакетні послуги, включаючи відкриття рахунків та реєстрацію касових апаратів (ПРРО), що значно знижує поріг входу на ринок. Цифрові інструменти також допомагають у просуванні експорту: Офіс з розвитку підприємництва та експорту через цифрові каталоги та виставкові платформи допомагає українському МСБ знаходити партнерів у ЄС та США, що є формою непрямой інвестиційної підтримки через розширення ринків збуту [49].

Інвестиційне середовище також стимулюється через розвиток індустриальних парків. Станом на 2025 рік в Україні зареєстровано понад 100 таких майданчиків, де резиденти звільняються від ввізного мита на обладнання та ПДВ при імпорті устаткування, а також можуть отримати звільнення від податку на прибуток на 10 років за умови реінвестування [50]. Це створює умови для приходу внутрішніх та зовнішніх інвесторів у реальний сектор виробництва. Однак для повноцінного функціонування цих інструментів критично важливим залишається запуск системи страхування воєнних ризиків. Агентство з багатостороннього гарантування інвестицій та американська DFC вже почали страхувати перші проєкти в Україні, проте для масового бізнесу цей інструмент поки залишається в процесі масштабування через Експортно-кредитне агентство України [51].

Таким чином, інструментарій підтримки підприємництва в Україні став

багатогранним та технологічним. Поєднання пільгових кредитів, грантів та цифрових сервісів дозволяє підтримувати життєдіяльність економіки навіть у надскладних умовах. Проте головним завданням на найближчу перспективу є перехід від «порятунку» бізнесу до стимулювання його глобальної конкурентоспроможності. Це вимагає не лише наявності грошей, а й стабільності правил гри, де цифровий сервіс держави поєднується з реальною захищеністю прав інвестора та доступністю довгострокового «дешевого» капіталу для капітальних інвестицій.

3.3. Модель взаємодії держави та бізнесу у формуванні інноваційного середовища

Формування інноваційного середовища в Україні сьогодні не є просто питанням технологічного прогресу, а виступає базовою умовою виживання національної економіки у довгостроковій перспективі. Традиційна модель взаємодії, де держава виступала лише контролером, а бізнес – пасивним отримувачем ресурсів, остаточно відійшла у минуле. Нова парадигма базується на концепції «держави-платформи» та «держави-фасилітатора», де головним завданням влади є не пряме втручання, а створення екосистеми, в якій інновації народжуються на перетині запитів оборонного сектору, наукових розробок та гнучкості приватного бізнесу. Як зазначається у Стратегії розвитку інноваційної діяльності до 2030 року, ключовим вектором є перехід до моделі «потрійної спіралі», де університети, влада та промисловість працюють у постійному синергетичному зв'язку [52].

Центральним елементом такої взаємодії став розвиток спеціальних правових та податкових режимів, серед яких «Дія.City» займає лідируючу позицію. Ця модель довела, що держава може бути ефективним партнером, пропонуючи бізнесу стабільні правила гри, захист прав інтелектуальної власності та ліберальну податкову систему. Станом на 2025 рік понад 4000 компаній стали резидентами цього режиму, що дозволило ІТ-сектору не лише втриматися під час війни, а й стати майданчиком для розробки складних

продуктів у сфері штучного інтелекту та кібербезпеки [45]. Проте інноваційне середовище потребує масштабування цього досвіду і на реальний сектор економіки, зокрема через створення мережі науково-технологічних парків та індустріальних кластерів, де бізнес отримує доступ до сучасної дослідницької бази університетів.

Особливе місце у сучасній моделі взаємодії посідає оборонний кластер Brave1. Це унікальний приклад того, як держава в особі Міністерства цифрової трансформації, Міноборони та Мінекономіки створює «єдине вікно» для інноваторів. У межах цього кластера приватні стартапи отримують не лише фінансування через R&D гранти, а й можливість швидкого тестування своїх розробок на полі бою та спрощений допуск до експлуатації. Така модель скорочує шлях інновації від ідеї до масового виробництва з років до місяців [42]. Для економічного відновлення цей досвід є неоцінним, адже технології подвійного призначення (dual-use), розроблені для армії, згодом стають основою для цивільних інновацій у сфері медицини, енергетики та транспорту.

Фінансовий аспект взаємодії сьогодні все більше зміщується у бік венчурного фінансування та державно-приватного партнерства. Створення Українського фонду стартапів, який тепер інтегрований у систему підтримки інновацій, дозволяє державі виступати «ангельським інвестором» на ранніх стадіях розвитку бізнесу. За даними Офісу з розвитку підприємництва та експорту, стимулювання інвестицій у стартапи через систему податкових пільг для інвесторів є одним із пріоритетів Плану відновлення [53]. Водночас, для формування повноцінного інноваційного середовища критично важливою є реформа патентного права та захисту комерційної таємниці, що дозволить українським розробникам впевнено почуватися на глобальних ринках капіталу.

Не менш важливим є розвиток регіональних інноваційних екосистем. Досвід Львова, Києва та Івано-Франківська показує, що місцева влада може активно впливати на інноваційний клімат через підтримку бізнес-інкубаторів та акселераторів. Модель «інноваційного ваучера», коли громада співфінансує розробку нового продукту для малого підприємства, дозволяє залучати

науковців до вирішення конкретних виробничих завдань [54]. Це створює горизонтальні зв'язки, які є набагато стійкішими до зовнішніх шоків, ніж вертикально інтегровані державні програми. Цифровізація цих процесів через платформу «Дія» дозволяє кожному підприємцю, незалежно від місця реєстрації, мати рівний доступ до державних лабораторій, баз даних та міжнародних програм обміну, таких як Horizon Europe.

Інтеграція України до Єдиного цифрового ринку ЄС ставить нові вимоги до взаємодії держави та бізнесу. Мова йде про впровадження спільних стандартів у сфері кібербезпеки, обробки великих даних та хмарних технологій. Держава тут виступає як «замовник інновацій», створюючи попит на високотехнологічні рішення через систему публічних закупівель Prozorro. Перехід від закупівлі «найдешевшого» до закупівлі «найбільш ефективного та інноваційного» продукту є потужним стимулом для українських розробників. Така модель стимулює внутрішній ринок і готує вітчизняні компанії до конкуренції на ринку Євросоюзу.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що модель взаємодії держави та бізнесу у формуванні інноваційного середовища має базуватися на принципах довіри, прозорості та розподілу ризиків. Держава створює інфраструктуру та правову рамку, бізнес приносить ідеї та операційну ефективність, а наука забезпечує інтелектуальний фундамент. Тільки за умови такої тристоронньої синергії розвиток підприємництва стане справжньою основою для відновлення економічного потенціалу України, дозволяючи країні не просто відбудувати зруйноване, а здійснити якісний технологічний стрибок у майбутнє.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного комплексного аналізу розвитку підприємництва як фундаменту відновлення економічного потенціалу України, можна сформулювати наступні узагальнюючі положення та підсумки:

1. Дослідження підтвердило, що в умовах сучасних глобальних та національних шоків підприємництво перестає розглядатися лише як інструмент отримання приватного прибутку. Воно трансформується у базовий інститут забезпечення економічної стійкості. Нами було встановлено, що класична концепція Йозефа Шумпетера про «творче руйнування» сьогодні набуває нових сенсів для України: стара, енергомістка та інертна модель економіки руйнується під тиском війни, а на її місці завдяки приватній ініціативі виникає гнучка, адаптивна та інноваційна система. Підприємництво в посткризовий період виконує критичну функцію адаптації ресурсів — малий бізнес швидше за великі корпорації заповнює дефіцитні ринкові ніші, відновлює логістичні ланцюги та забезпечує самозайнятість мільйонів громадян, що знижує соціальну напругу та навантаження на державний бюджет. Економічна сутність підприємництва в системі відновлення полягає у його здатності до швидкої мобілізації внутрішніх резервів та трансформації викликів у нові точки зростання.

2. Проведений аналіз динаміки підприємницької діяльності в умовах воєнного стану виявив феномен «адаптивного зростання». Незважаючи на катастрофічне падіння на початку 2022 року, вже у 2023-2024 роках ми зафіксували рекордні показники реєстрації нових ФОП, що свідчить про високий рівень довіри населення до власної ініціативи та цифрових сервісів держави. Проте структура бізнесу суттєво змінилася: спостерігається дрейф у бік сфери послуг, торгівлі та ІТ, тоді як реальний промисловий сектор потребує значно більших зусиль для відновлення. Важливою знахідкою дослідження є виявлення регіональної диспропорції — релокація бізнесу створила нові економічні хаби на заході країни, що потребує перегляду стратегій регіонального розвитку. Водночас, ми ідентифікували «крихкість» цього

зростання, оскільки воно значною мірою залежить від безпекової ситуації та стабільності енергопостачання, що робить бізнес вразливим до довгострокового планування.

3. Оцінка існуючих інструментів державної політики продемонструвала дуалістичний характер бізнес-клімату в Україні. З одного боку, успіхи у цифровізації через платформу «Дія» та запуск програм «5-7-9%» і «єРобота» стали безпрецедентними кроками назустріч підприємцям, дозволивши отримати доступ до капіталу в умовах, коли комерційне кредитування фактично зупинилося. З іншого боку, дослідження викрило серйозні інституційні бар'єри: посилення фіскального тиску, складність адміністрування ПДВ та непередбачуваність мобілізаційних процесів. Ми дійшли висновку, що державна підтримка наразі має характер «гасіння пожеж» – вона допомагає вижити, але не створює достатніх стимулів для масштабної модернізації. Регуляторне середовище потребує переходу від моделі контролю до моделі сервісу та гарантій, де страхування воєнних ризиків має стати доступним не лише для великих інвесторів, а й для малого виробничого бізнесу.

4. У роботі обґрунтовано, що післявоєнне відновлення економічного потенціалу не може бути простим поверненням до довоєнних показників. Україна має здійснити структурний стрибок. Пріоритетними галузями визначено військово-промисловий комплекс (через розвиток MilTech), агропереробку з високою доданою вартістю, зелену енергетику та будівництво. Ми довели, що саме у цих нішах приватне підприємництво може продемонструвати найбільшу ефективність, якщо держава забезпечить локалізацію виробництва. Стратегія Recovery Plan має базуватися на створенні умов, за яких підприємцю вигідніше виробляти готову продукцію в Україні, ніж експортувати сировину. Це вимагає розвитку індустріальних парків та експортно-кредитного страхування, що дозволить українським компаніям інтегруватися у глобальні ланцюги вартості як повноправні технологічні партнери.

5. Фінальним висновком дослідження є необхідність впровадження

моделі «потрійної спіралі» для формування інноваційного середовища. Держава повинна виступати не лише як регулятор чи донор, а як активний замовник інновацій та фасилітатор зв'язків між науковими центрами та бізнесом. Приклади «Дія.City» та кластера Bravel доводять, що спеціальні правові режими та акселератори є дієвими інструментами концентрації капіталу та інтелекту. Ми пропонуємо розширити ці підходи на інші стратегічні галузі, створюючи регіональні інноваційні екосистеми. Тільки через поєднання цифрової прозорості, доступного фінансування та активного стимулювання R&D-розробок, розвиток підприємництва зможе виконати свою історичну місію –перетворити Україну на сучасну, технологічну та економічно незалежну державу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Liga 360. Науково-практичний коментар до статті 50 Цивільного кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/KK001967> (дата звернення: 23.04.26).
2. Господарський кодекс України. Стаття 42. Підприємництво як вид господарської діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 23.04.26).
3. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу. Бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://BukLib.net>.<https://buklib.net/books/35053/> (дата звернення: 23.04.26).
4. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ilibertyinstitute.org> (дата звернення: 23.04.26)
5. Юхименко П. І., Леоненко П. М. Історія економічних учень – 2005 – 242-247 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-2190.html> (Зображення)
6. Бажал Ю. М., Пісоцька Ю. А. Необхідність вивчення теорії економічного розвитку Й. Шумпетера в українських університетах – 2012. – С. 14-18 с.
7. Копьонкіна В. Д. Сутність економічної стійкості підприємства – м. Київ: Національний університет харчових технологій, 2016. – С. 59-61. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2016/14.pdf
8. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. – Львів: Арал, 2008.
9. Галушка З. І. Теорія економічного розвитку Йозефа Шумпетера як концептуальна основа адаптивної економіки в умовах VANI-світу. – 2025. – С. 30-35.
10. Василець Н. М. Критерії розмежування суб'єктів підприємництва в

сучасних умовах. – 2020. – С. 1-2.

11. 7eminar. Мікро, малий, середній, великий бізнес: нові критерії. – 2026. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://7eminar.ua/news/17119-mikro-malii-serednii-velikii-biznes-novi-kriteriyi-2026> (дата звернення: 23.04.26).

12. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Київ: Програма розвитку ООН в Україні – 2024 – 25-38 с.

13. Forbes Ukraine. Чотири висновки з дослідження середнього бізнесу Інституту економічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forbes.ua/business/terra-incognita-ukrainskoi-ekonomiki-chotiri-visnovki-z-doslidzhennya-serednogo-biznesu-institutu-ekonomichnikh-doslidzhen-31012024-18884> (дата звернення: 23.04.26).

14. Друге у переліку: Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД). Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak> (дата звернення: 23.04.26).

15. Третє у переліку: Forbes Ukraine. Як війна впливає на малий та середній бізнес в Україні: дослідження ЄБРР 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forbes.ua/news/u-polovini-malikh-i-serednikh-kompaniy-pributok-za-2024-rik-vpav-na-38-ebrr-doslidiv-yak-msp-perezhivayut-viynu-21072025-31407> (дата звернення: 23.04.26).

16. VoxUkraine. Стійкість малого і середнього бізнесу України у війні: виклики, політика і майбутнє [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/stijkist-malogo-i-serednogo-biznesu-ukrayiny-u-vijni-vyklyk-polityka-i-majbutnye> (дата звернення: 23.04.26).

17. World Bank. Conflict, Security, and Development. World Development Report. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/806531468161369474> (дата звернення: 23.04.26).

18. Konrad-Adenauer-Stiftung. The Social Market Economy: Principles and

Development of the German Model. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kas.de> (дата звернення: 23.04.26).

19. KDI School of Public Policy and Management. Economic Growth and Development: The Korean Experience. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kdischool.ac.kr> (дата звернення: 23.04.26).

20. Senor, D., & Singer, S. Start-up Nation: The Story of Israel's Economic Miracle. Twelve – 2009. – Огляд та аналіз основних тез.

21. International Monetary Fund. Post-Conflict Economic Reconstruction. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imf.org> (дата звернення: 23.04.26).

22. OECD. SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oecd.org> (дата звернення: 23.04.26).

23. Forbes Ukraine. Як війна вплинула на МСБ в Україні (Дані UNDP). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forbes.ua> (дата звернення: 23.04.26).

24. Опендатабот. Фопономіка - Економіка українських фопів (Станом на травень 2026). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/open/foponomics> (дата звернення: 23.04.26).

25. Опендатабот. Рекордну кількість фопів відкрили від початку року (станом на 1 травня 2024). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/foponomics-2024-1> (дата звернення: 23.04.26).

26. Опендатабот. На 44% більше фопів закриваються цього року, ніж у 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/foponomics-2025-4> (дата звернення: 23.04.26).

27. Опендатабот. Понад 12 тисяч компаній переїздили країною торік (Станом на березень 2026). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/business-relocation-2025-12> (дата звернення: 23.04.26).

28. Дія.Бізнес. Результати дослідження стану бізнесу в Україні у грудні 2025 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://business.diia.gov.ua/analytics/research/rezultaty-doslidzhennia-stanu-biznesu-v-ukraini-u-hrudni-2025-roku> (дата звернення: 23.04.26).

29. Міністерство економіки України. Уряд оновив умови програми «Доступні кредити 5-7-9%» (2024). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua> (дата звернення: 23.04.26).

30. Міністерство економіки України. «Доступні кредити 5-7-9%»: щотижнева статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=91de0426-1511-4005-af93-e7f0dbf8fc23&title=DostupniKrediti5-7-9-SchotizhnevaStatistika> (дата звернення: 23.04.26).

31. Міністерство економіки України. «Власна справа» — оновлено: більше підтримки для старту, розвитку та масштабування бізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail/ec3dcfc0-318d-4c9a-aeec-c817978e7d3b?lang=uk-UA&title=VlasnaSprava> (дата звернення: 23.04.26).

32. Дія.Бізнес. Гранти для ветеранів та членів їхніх сімей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://diia.gov.ua/services/grant-dlya-veteraniv-ta-chleniv-yihnih-simej> (дата звернення: 23.04.26).

33. Дія.Бізнес. е-Підприємець. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://diia.gov.ua/services/e-pidpriyemec> (Дата звернення: 23.04.26).

34. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Щомісячне опитування підприємств. Випуск 47. Український бізнес під час війни. – 11 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2026/NRES/2026_NRES_March_UKR_FINAL.pdf (дата звернення: 23.04.26).

35. Верховна Рада України. Закон України про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану (Законопроект №11416-д). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4015-20#Text> (дата звернення: 23.04.26).

36. Європейська Бізнес Асоціація. Військовий облік та бронювання для бізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eba.com.ua> (дата звернення: 23.04.26).

37. Міністерство економіки України. Уряд схвалив Стратегію розвитку малого та середнього бізнесу до 2027 року та операційний план заходів на 2024-2027 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail/161fb74b-c8ad-4cc5-b7ed-645962eb2e28?lang=uk-UA&title=StrategiiaRozvitkuMSB> (дата звернення: 23.04.26).

38. Національний банк України. Інфляційний звіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2026-Q2.pdf?v=17 (дата звернення: 23.04.26).

39. UNDP Ukraine. Інвестиції в майбутнє: як ПРООН підтримала енергоефективність України під час війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.undp.org/uk/ukraine/blog/investytsiyi-v-maybutnye-yak-proon-pidtrymala-enerhoefektyvnist-ukrayiny-pid-chas-viyny> (дата звернення: 23.04.26).

40. Inventure. Індекс інвестиційної привабливості України у 2025 році зріс до довоєнного рівня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://inventure.com.ua/uk/news/ukraine/indeks-investicijnoyi-privablivosti-ukrayini-u-2025-roci-zris-do-dovoyennogo-rivnya> (дата звернення: 23.04.26).

41. Міністерство економіки України. План для Ukraine Facility. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf> (дата звернення: 23.04.26).

42. Brave1. Державний кластер оборонних технологій: підтримка приватних розробок. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://brave1.gov.ua> (дата звернення: 23.04.26).

43. План відновлення агросектору України на 2026–2028 роки / Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Міністерство аграрної політики та продовольства України. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 23.04.26).

44. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Великий та середній бізнес зможе залучати доступні кредити на будівництво розподіленої генерації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail/27581503-2805-45b5-b44f-ac3154c30651> (дата звернення: 02.05.26).

45. Міністерство цифрової трансформації. Дія.City як інструмент розвитку продуктового ІТ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://city.diia.gov.ua> (дата звернення: 02.05.26).

46. Ukraine Recovery Conference. National Recovery Plan: Materials and Presentations. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.urc-international.com> (дата звернення: 02.05.26).

47. єРобота. Урядова програма безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://erobota.diia.gov.ua> (дата звернення: 02.05.26).

48. Міністерство у справах ветеранів. Підтримка ветеранського бізнесу: грантові можливості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://veteranpro.gov.ua> (дата звернення: 02.05.26).

49. Офіс з розвитку підприємництва та експорту. Експортна підтримка та аналітика ринків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://export.gov.ua> (дата звернення: 02.05.26).

50. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Зроблено в Україні: в індустріальних парках на кінець 2025 року збудовано або будується 37 заводів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://me.gov.ua/News/Detail/b023320c-fc61-4e81-add5-d2ebfc78edd2?lang=uk-UA&title=ZroblenoVUkraini> (дата звернення: 02.05.26).

51. Експортно-кредитне агентство. Страхування інвестицій від воєнних ризиків в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eca.gov.ua/eka-zmozhe-strahuvaty-investycziyi-vid-voyennyh-ryzykiv/> (дата звернення: 02.05.26).

52. Міністерство цифрової трансформації України. WINWIN: Україна затвердила Стратегію цифрового розвитку інновацій до 2030 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thedigital.gov.ua/news/technologies/winwin-ukraina-zatverdila-strategiyu-tsifrovogo-rozvitku-innovatsiy-do-2030-roku> (дата звернення: 02.05.26).

53. Дія.Бізнес / Український фонд стартапів. Програми підтримки інноваційного підприємництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://usf.com.ua> (дата звернення: 02.05.26).

54. Національний фонд досліджень України. Співпраця науки та бізнесу: грантові можливості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nrfu.org.ua> (дата звернення: 02.05.26).